

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА ІСТОРИЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ

КРАЄЗНАВЧА РОБОТА В БІБЛІОТЕКАХ
УКРАЇНИ

Інформаційний бюлетень

Вип. 9

КИЇВ 1997

Черговий 9-й випуск інформаційного бюлетеня "Красназнавча робота в бібліотеках України", присвячений науково-практичній конференції "Бібліотечне красназнавство у відновленні історичної пам'яті народу України" /26-27 травня 1997 р., м.Київ/, має на меті інформувати широкий бібліотечний загал про проблеми і досягнення в красназнавчій діяльності бібліотек, які були висвітлені на цій конференції. Бюлетень вміщує рекомендації конференції.

Підготували З.Мусіна, В.Кисельова

Редактор Т.Кудласевич

Відповідальна за випуск А.Комська

26-27 травня 1997 р. в Державній історичній бібліотеці України /ДІБ/ проходила науково-практична конференція "Бібліотечне краєзнавство у відновленні історичної пам'яті народу України". Конференція стала логічним продовженням ряду наукових форумів, організованих ДІБ, яка понад 40 років є методичним осередком краєзнавчої бібліотечної діяльності.

У конференції взяли участь фахівці бібліотечної справи: практики краєзнавчої роботи з ОУНБ, масових бібліотек та викладачі вузів культури, а також науковці, які працюють в галузі історичного краєзнавства, в установах НАН України, державних і приватних учбових закладах та аматори, члени Всеукраїнської спілки краєзнавців - всього понад 100 учасників.

Пленарне засідання відкрив Л.Л.МАКАРЕНКО - директор ДІБ України. Він відмітив, що докорінні зміни, які відбулися в політичному, економічному, суспільному житті України обумовили реорганізацію краєзнавчої діяльності бібліотек. Настав час переосмислення змісту, основних напрямків розвитку цієї діяльності, адже в зв'язку з автоматизацією бібліотечно-бібліографічних процесів визначились нові перспективи і тенденції її розвитку, як, наприклад, використання програмних засобів для ведення краєзнавчих баз даних і підготовки на їх основі бібліографічних посібників. Відбуваються кардинальні зміни і в методиці роботи.

Академіки В.А.СМОЛІЙ, Я.Д.ІСАЄВИЧ, член-кореспондент П.С.СОХАНЬ ознайомили присутніх з сучасними тенденціями в діяльності наукових інституцій по відновленню історичної пам'яті народу України.

Голова Всеукраїнської Спілки краєзнавців академік П.Т.ТРОНЬКО у своєму виступі наголосив на необхідності створення літопису історичних міст України, вичерпної бібліографії на допомогу роботі істориків і краєзнавців по відтворенню історії зниклих населених пунктів і написанню історії сіл, які існують більше 300 років.

Кандидат педагогічних наук, доцент, директор Українського центру культурних досліджень В.П.ПОДКОПАЄВ піддав гострій критиці відношення владних структур до культурно-просвітницької сфери, висвітлив проблеми державної підтримки цієї сфери, запропонував спрямувати зусилля на розробку і прийняття законів про благодійництво, про неприбуткові організації, про інтелектуальну власність і т.ін.

З доповіддю "Краєзнавча робота - провідний напрямок діяльності регіональних бібліотек" виступила заступник директора Державної історичної бібліотеки України А.М.КОМСЬКА. У доповіді висвітлено сучасний стан бібліотечного краєзнавства в Україні, відзначено його піднесення. Вперше за всю історію бібліотечного краєзнавства воно стало об'єктом довгострокового наукового дослідження, яке дозволило поетапно вивчити стан краєзнавчих ресурсів обласних універсальних наукових бібліотек України - кадровий склад, краєзнавчі фонди, краєзнавчий довідково-бібліографічний апарат, видавничу діяльність. Висновки і узагальнення, зроблені за результатами дослідження, покладені в основу методичних рекомендацій, підготовлених фахівцями ДІБ України в 1990-1996 рр. Особливо важливим підсумком вивчення теорії і практики бібліотечного краєзнавства стало "Положення про краєзнавчу роботу бібліотек системи Міністерства культури і мистецтв України", затверджене в 1996 році: воно дало поштовх управлінням культури облдержадміністрацій, державним бібліотекам для вирішення важливих проблем, що назріли в краєзнавчій діяльності бібліотек.

Докорінної реорганізації потребує краєзнавчий довідково-бібліографічний апарат бібліотек, зокрема, зведені краєзнавчі каталоги СУНБ. Ці каталоги мають відображати всі оприлюднені матеріали про край з вичерпною повнотою, але, як показало дослідження, ця вимога не виконується. Інформація про місцезнаходження краєзнавчих документів у зведених каталогах вибіркова, схеми класифікації застарілі, заідеологізовані, не узгоджуються з прийнятими в світі. Залишається невирешеною проблема створення краєзнавчої бібліографічної служби в межах міста, області, краю. Важливим кроком у цьому напрямку має стати створення автоматизованих банків даних з історії, економіки, культури, екології краю. Впровадження автоматизованих технологій в краєзнавчу бібліографічну діяльність дозволить реалізувати обмін даними, суттєво розширити можливості розкриття змісту краєзнавчих документів.

Вивчення динаміки краєзнавчої видавничої діяльності дозволяє зробити висновки про позитивні зрушення у формуванні системи краєзнавчих бібліографічних посібників в Україні. В сучасних умовах місцева публічна бібліотека /обласна, міська, районна, сільська/ все більше орієнтує свою діяльність на задоволення інформаційних потреб населення краю. Бібліотека популяризує краєзнавчі документи

забезпечує проведення дозвілля, спілкування читачів у краєзнавчих гуртках чи об'єднаннях, встановлює зв'язки з громадськістю, краєзнавчими музеями і місцевими архівами і т.ін. Нині очевидно, що краєзнавча робота стає провідним напрямком у діяльності регіональних бібліотек, набуває загальнодержавної значимості як у відновленні історичної пам'яті народу, так і у збереженні його культурного надбання.

Про втрати, переміщення, відшкодування і повернення культурних цінностей України йшлося у виступі О.К.ФЕДУКА - доктора мистецтвознавства, професора, Голови Національної комісії з питань повернення в Україну культурних цінностей при Кабінеті Міністрів України.

Кандидат педагогічних наук, професор Л.П.ОДИНОКА у своєму повідомленні зупинилась на історико-бібліотекознавчих дослідженнях в контексті краєзнавчої роботи бібліотек України і наголосила, що доцільно об'єднати зусилля найбільших бібліотек, вузів культури, провідних наукових установ для розробки довгострокової комплексної програми дослідження історії бібліотечної справи.

В повідомленні фахівців НЕУ ім.В.І.Вернадського /далі - НЕУВ/ О.В.БУГАЄВОЇ і О.А.БРАЙЧЕВСЬКОЇ висвітлені роль і завдання бібліотек в регіонах України в процесі підготовки українського біографічного словника. Після здобуття Україною незалежності у складі НЕУВ буде створено Інститут біографічних досліджень як національний науково-дослідний біографічний центр України, одним із завдань якого є збір матеріалів для підготовки до видання Українського біографічного словника - енциклопедичного багатотомного видання, яке вміщує біографічні статті, що інформують про життя і досягнення українців та неукраїнців за походженням, діяльність яких вплинула на різні сфери життя України, іноземних держав, світової спільноти від давнини до сучасності. Автори пропонують працівникам регіональних бібліотек, музеїв та архівів, які складають біобібліографію про видатних місцевих діячів, структуру запису біографічної інформації про особу для комп'ютерної бази даних, словникової частини УЕС, яка опублікована в збірнику "Українська біографістика".

Директор Одеської державної наукової бібліотеки ім.М.Горького О.Ф.БОТУШАНСЬКА у своєму виступі розкрила можливості використання краєзнавчого фонду в соціально-економічних реформах і відродженні

культури України. Упродовж 1995-1997 рр. в Бібліотеці створиться універсальна база даних на основі реферативної і новотекстової інформації, де представлені краєзнавчі матеріали з періодичних видань Одеського регіону, центральних /Київських/ і частини регіональних видань Львова, Харкова та ін. Документи всебічно розкривають громадсько-політичні, культурні, наукові проблеми розвитку Одеського регіону, а також його історію, природно-кліматичні особливості та ін. Обсяг бази - понад 1 Гігабайта.

Головний бібліотекар Національної парламентської бібліотеки України І.С.КОМСЬКИЙ привернув увагу присутніх до проблем зберігання фондів у контексті "Національної програми зберігання бібліотечних і архівних фондів". Умови збереження та використання фондів погіршуються з року в рік з причин різкого зменшення надходжень у фонди бібліотек наукових видань, учбової, науково-пізнавальної, технічної, довідкової літератури, збільшилася видача користувачам документів 60-70-х років видання і, як наслідок, - прискорився процес їх старіння і амортизації. Дісповідач висвітлив напрямки роботи по фізичному збереженню фондів бібліотек, в т.ч. і краєзнавчих.

Заступник директора Державної бібліотеки України для юнацтва Л.І.БЕЙЛІС висвітлив краєзнавчу діяльність державних бібліотек України для юнацтва, назвав певні проблеми в цій діяльності, зокрема, слабе поширення методично-бібліографічних видань, чому, на його погляд, могла б зарадити Всеукраїнська база даних "Краєзнавство".

Директор бібліотеки Державної академії легкої промисловості України А.В.ГОЛІДЬБІНА розповіла про деякі аспекти роботи Бібліотеки по вихованню у студентської молоді поваги до історико-культурної спадщини народу України.

Про краєзнавчу діяльність Державної наукової медичної бібліотеки України йшлося у виступі фахівців цієї діяльності - Л.Є.КОРНІЛОВОЇ і С.О.КРУЦ. Головні складові цієї діяльності - формування і збереження системи краєзнавчих бібліографічних посібників, науково-методична і науково-дослідницька діяльність, організація і управління цією діяльністю в мережі обласних наукових медичних бібліотек.

Про це ж саме, але стосовно мережі дитячих бібліотек - виступ зав.відділом Державної бібліотеки України для дітей В.М.КРАСНОЖОН. Автор також назвала приклади кращого досвіду роботи дитячих бібліотек, проблеми, що заважають виконувати "Положення про краєзнавчу ро-

боту бібліотек системи Міністерства культури і мистецтв України" /К., 1996/ - відсутність коштів, слабка матеріально-технічна база.

Повідомлення зав.сектором науково-дослідної роботи відділу історичного краєзнавства ДІБ України О.В.МИХАЙЛОВОЇ присвячене огляду наукових розвідок регіональних бібліотек, які проходили в процесі дослідження "Краєзнавча робота бібліотек". Однією з найактивніших бібліотек виявила себе Запорізька ОУНБ ім.М.Горького, яка провела за запропонованою ДІБ методикою вивчення Зведеного краєзнавчого каталога, а також фонду місцевих періодичних видань в бібліотеках області. До питання вивчення якості Зведеного краєзнавчого каталога також зверталася Волинська ОУНБ ім.Олени Пчілки, яка для вивчення читацької думки щодо ЗвКК застосувала метод анкетного опитування читачів. Як приклад аналогічного дослідження серед обласних бібліотек для дітей і юнацтва, можна навести роботу Одеської обласної бібліотеки для юнацтва ім.В.В.Маяковського з проблем вивчення запитів серед читачів юнацького віку на літературу краєзнавчої тематики.

27 травня конференція продовжилася заняттями в 4-х секціях.

Перша секція - "Документальна база бібліотечного краєзнавства" об'єднала фахівців, які обговорювали теоретичні і практичні проблеми краєзнавчих фондів.

Зав.відділом краєзнавчої літератури і бібліографії Хмельницької ОУНБ ім.М.Островського С.Р.МИХАЙЛОВА повідомила, що в рамках республіканського наукового дослідження "Краєзнавча робота бібліотек" проведено вивчення кількісного і якісного складу краєзнавчих фондів та їх розподілення у бібліотеках області. Дослідження дало змогу облікувати наявні краєзнавчі документи, вивчити лакуни в комплектуванні, забезпечити читачів інформацією про краєзнавчі видання, їх місцезнаходження шляхом підготовки і видання "Зведеного друкованого краєзнавчого каталогу".

У виступі зав.відділом депозитарного зберігання ДІБ України О.В.МИХАЛЕЦЬ йшлося про депозитарне зберігання історичної та історико-краєзнавчої літератури, яке набуває особливого значення як банк інформації, розрахований не стільки на сучасників, скільки на майбутніх дослідників. Автор зупинилась на проблемах депозитарного зберігання і наголосила, що, зважаючи на особливість історичної та краєзнавчої літератури, необхідність зберігання її в повному обсязі, запобігання втрати такої літератури, вже зараз потрібно вирішувати питання про створення страхових фондів.

Кандидат педагогічних наук, доцент Рівненського інституту культури І.В.МІЛАСЕВИЧ у своєму повідомленні підвела підсумки вивчення документального потоку з історії Волині, проведеного з метою виявлення процесів, що відбуваються в наукових дослідженнях цієї території. Результати дослідження засвідчили, що багатьох дослідників, які займаються історичним краєзнавством, цікавить інформація не тільки про території, межі яких співпадають з сучасним адміністративним поділом, але й фактичний та документальний матеріал про Волинську землю в цілому. Отож, бібліотеки повинні орієнтувати свою діяльність на задоволення потреб краєзнавців в інформації про обидві групи територій.

Зав.відділом рідкісних і стародрукованих книг ДІБ України Г.Я.ЗАГОРОДНЯ у своєму виступі розкрила тему: "Хрещення України-Руси Володимиром Святим в пам'ятниках І7 ст." /з фондів ДІБ України/.

Кандидат історичних наук, старший науковий співробітник Інституту рукописів НБУВ О.М.ГАЛЬЧЕНКО розповіла про основні напрямки та проблеми науково-методичної діяльності Інституту рукописів НБУВ. Це, зокрема, створення інструктивно-регламентуючої документації та методичних рекомендацій з питань опису та обробки рукописних матеріалів, що відображають специфіку діяльності відділів рукописів бібліотек України; підготовка окремих методик науково-технічного та науково-інформаційного опрацювання різноманітних фондів, їх каталогізації та відображення у відповідному науково-довідковому апараті Інституту рукописів.

Про елементи історичного краєзнавства в стародрукованих кирилических виданнях йшлося у виступі наукового співробітника НБУВ Л.Г.РЕВИ.

Аспірантка Київського державного інституту культури Г.Г.БОРОДІНА вивчила джерельну базу для дослідження історії бібліотек Півдня України. Плідна робота в напрямку вивчення історії бібліотечної справи в регіонах неможлива без тісного контакту з обласними державними архівами, краєзнавчими музеями, вузами та ін.

Заступник директора Центральної міської бібліотеки ім.Лесі Українки Н.М.МАКУХА у своєму виступі розповіла про досвід краєзнавчої роботи в бібліотеках м.Києва, визначила, що складовими її є формування краєзнавчого книжкового фонду, створення довідкового апарату, широка популяризація краєзнавчих видань та наявність краєзнавчої

специфіки в оформленні бібліотеки. Автор зосередила увагу на зведеному електронному каталозі на книжковий фонд масових бібліотек і на базу даних "Красназавчий фонд ЦМБ ім.Лесі Українки", які користуються великим попитом у читачів.

Про красназавчі інформаційні ресурси та перспективи розвитку територіальних патентних фондів йшлося у повідомленні аспірантки Київського державного інституту культури Ж.В.БАРЧУК. Автор стверджує, що однією з визначних умов вирішення стратегічного завдання виходу країни на передові науково-технічні позиції в світі є патентно-інформаційне забезпечення наукових досліджень і конструкторських розробок, а прогресивним засобом такого забезпечення є патентні бази даних, що формуються в регіонах на традиційних і машиночитаних носіях.

З об'єктивних причин деякі автори не змогли приїхати на конференцію. На секціях їх виступи були представлені як стендові.

Головний бібліотекар відділу НДР Харківської державної наукової бібліотеки ім.В.Г.Короленка К.Д.ТАРАМАНОВА у своєму повідомленні обгрунтувала значення картографічних видань для красназавства. Найповніший, багато ілюстрований опис краю втрачає чималу частину своєї цінності, якщо до нього не додасться карта місцевості. Нині необхідно вирішити питання про картографічні документи на державному рівні - налагодити вичерпну державну реєстрацію картографічних творів у виданнях, що готуються до друку, визначити центри-депозитарії для одержання обов'язкового примірника картографічних творів тощо.

У повідомленні доктора педагогічних наук, професора, академіка Міжнародної академії інформатизації, декана факультету бібліотекознавства та інформатики Харківського державного інституту культури Н.М.КУШНАРЕНКО "Інтегрований красназавчий фонд бібліотек регіону" йде мова про систему красназавчих фондів бібліотек регіонального рівня, спеціалізованих на придбанні, зберіганні і використанні красназавчих і місцевих документів згідно свого профілю або окремої домовленості, об'єднаних координованим комплектуванням, єдиним красназавчим ДБА, системою депозитарного зберігання, територіально розподіленим місцевим обов'язковим примірником документів, взаємовикористанням накопичених красназавчих і місцевих документів.

Про фонд рукописних документів як джерело вивчення історії і культури Харківщини йшлося у матеріалі бібліографа відділу НДР Харківської державної наукової бібліотеки ім.В.Г.Короленка І.В.ГАНДЗІ. Це невеликий за обсягом фонд /усього 180 одиниць зберігання/, але досить різноманітний за змістом і хронологічною глибиною: колекції документів, присвячені архітектурним пам'яткам Харкова, історії та культурному і науковому життю міста і т.ін.

Головний бібліотекар відділу НДР Харківської державної наукової бібліотеки ім.В.Г.Короленка Г.В.СРОФЕЄВА у своєму матеріалі розкрила роль видань органів місцевої влади і управління у вивченні історії Харківщини. На думку автора, серед маловідомих авторитетних джерел бібліотеки, які потребують розширеного впровадження до наукового обігу, є видання харківського земства, міської думи, управи, документи з найсуттєвішими ознаками, пов'язаними з краєм. Враховуючи значення цього різновиду документальної інформації для поглиблених історико-краєзнавчих досліджень, у книгсбірні була проведена копітка робота щодо виявлення книжкового масиву та створення бібліографічного репертуару /у картковій формі/.

Наступна робота В.Т.ПЕТРИКОВОЇ у співавторстві з методистом Харківської державної наукової бібліотеки ім.В.Г.Короленка Л.В.ГЛАЗУНОВОЮ розкриває теоретичні питання краєзнавчого джерелознавства в контексті регіональних аспектів історії України. Автори підкреслили, що активізація досліджень в галузі краєзнавчого бібліографознавства багато в чому пов'язана з відновленням роботи над складанням українського бібліографічного репертуару і зазначили, що однією з найважливіших теоретичних проблем залишається проблема формування системи краєзнавчих бібліографічних показників.

Досвід краєзнавчої діяльності Донецької ОУНБ висвітлений у повідомленні зав.відділом краєзнавства цієї бібліотеки Т.М.ДРЬОМОВОЇ. Бібліотека проводить краєзнавчі читання, які проходять 4 рази на рік як наукові конференції. Обговорюються актуальні теми з історії Донбасу і його сьогодення: "Першопрохідники вугільного Донбасу. Хто вони?", "Краєзнавство і школа", "Економіка регіону: кризові явища та шляхи їх подолання" та ін. Читання дають змогу об'єднати зусилля краєзнавців, науковців, вчителів на подальше вивчення краю або дослідження в галузі краєзнавства.

Зав.відділом Хмельницької обласної бібліотеки для дітей ім.Т.Г.Шевченка О.А.СУХОВІРСЬКА присвятила своє повідомлення документальній базі бібліотечного краєзнавства – краєзнавчим фондам.

У повідомленні спеціалістів Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки К.В.БОЛІЛОЇ та Н.О.БЕЛЯЧЕНКО узагальнений досвід роботи цієї бібліотеки з краєзнавчою книгою. Однією з важливих проблем Бібліотеки є фізичне збереження її унікального фонду, видань ХУІ-ХІХ століть. Відділ рідкісної книги та краєзнавства веде картотеки "Київ" та "Міста і села України", готує тематичні добірки літератури, які широко використовуються при створенні телевізійних передач, документальних фільмів архітектурно-будівельної тематики.

На другій секції обговорювалися питання бібліотечно-бібліографічного обслуговування з питань краєзнавства.

Про тенденції розвитку, проблеми створення національної бібліографії України доповідав доктор історичних наук, професор, зав.відділом національної бібліографії НЕУВ В.Ю.ОМЕЛЬЧУК.

Фахівці з ДІБ України Л.Ю.ЯСТРЕМСЬКА і Т.А.ПРИЛІПКО розповіли про бібліографічну базу даних /ББД/ з історії України, яка з 1994 року створюється в Бібліотеці. Одним із важливих джерел для історико-краєзнавчих досліджень є пам'ятні книжки губерній України. З метою поповнення ББД та спільної підготовки бібліографічного покажчика "Памятные книжки губерний и областей Российской империи: указатель содержания" з Російською національною бібліотекою проведено роботу по виявленню матеріалів з пам'ятних книжок 15 губерній /Волинської, Київської, Катеринославської, Харківської та ін./.

Кандидат технічних наук, старший науковий співробітник відділу розробки та підтримки електронного каталогу НЕУВ П.С.ШПИГА розповів про застосування комп'ютерної технології в бібліотеках та краєзнавчій роботі. В деяких бібліотеках /серед них – і НЕУВ/ надається доступ до мережі INTERNET, а за її допомогою – до електронних каталогів найбільших бібліотек світу. Освоєння та реалізація потенційних можливостей цієї мережі в краєзнавчих дослідженнях, крім навичок роботи з персональним комп'ютером, потребують спеціального навчання та розробки відповідних методичних матеріалів.

Старший науковий співробітник Інституту біографічних досліджень НЕУВ С.М.БРАЙЧЕВСЬКИЙ розповів про створення розподільної системи збирання та обробки біобібліографічної інформації на основі сучасних інформаційних технологій з використанням комп'ютерних мереж. Головна специфічна особливість біобібліографістики полягає в тому, що відсутність фактичних даних не може бути компенсована жорстким способом. Біограф повинен мати справу лише з точними фактами, бо, в протилежному випадку, його діяльність вже відноситиметься до сфери художньої прози. Бібліотеки ж зараз є центрами зберігання дійсно великих обсягів структурованої інформації, отож, координація зусиль для продуктивної діяльності системи регіональних біографічних груп - одне з першорядних завдань в галузі біобібліографічних досліджень.

Про кращу діяльність Полтавської ОУНБ ім.І.П.Котляревського розповіла на секційному засіданні зав.відділом кращої літератури та бібліографії В.В.ВОЛОШКО. В Бібліотеці здійснюється перехід до автоматизованих бібліотечних технологій: кращий відділ працює за програмою підсистеми "Краще", яка дозволяє формувати спеціалізовану кращу базу даних.

Кандидат педагогічних наук, доцент, в.о.професора кафедри бібліографознавства Рівненського інституту культури Г.М.ШВЕЦОВА-ВОДКА у своєму виступі розповіла про картотеку "Україніка", створену у відділі літератури іноземними мовами Рівненської ОУНБ. Автор вважає, що досвід роботи цього відділу може бути поширений і запозичений іншими бібліотеками.

Зав.сектором відділу довідково-бібліографічної і інформаційної роботи ДІВ України Г.В.ФІМЕНКО у своєму виступі висвітлила кращі аспекти в довідково-бібліографічному обслуговуванні читачів Бібліотеки.

Кандидат педагогічних наук, доцент кафедри бібліотечної справи ІІК працівників культури Міністерства культури і мистецтв України Н.Г.АШАРЕНКОВА у своєму повідомленні розкрила роль маркетингу в індивідуальній і масовій роботі з питань кращого, сформулювала основні положення маркетингової концепції обслуговування читачів кращими матеріалами.

Зав.сектором археографії Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника І.В.ЖИЛЕНКО і головний бібліотекар ДІБ України Н.П.ІГНАТЕНКО розповіли про використання фондів залу історії України і відділу стародрукованих і рідкісних книг ДІБ України у науковій роботі істориків і археографів.

На секції були представлені і стендові матеріали.

Про бібліотечно-бібліографічне обслуговування з питань краєзнавства в Запорізькій ОУНБ йшлося у матеріалі зав.відділом цієї бібліотеки Г.М.НАГОРНОЇ.

Аспірантка Київського державного інституту культури А.А.РАДЗИВІЛО у своєму повідомленні ознайомила присутніх з бібліотечною діяльністю наукових товариств, які діяли на Україні в другій половині ХІХ - початку ХХ ст.

"Бібліотечно-бібліографічне обслуговування - складова частина відродження і розвитку культури краю" - така тема повідомлення зав.відділом краєзнавчої літератури Закарпатської обласної універсальної наукової бібліотеки Г.К.КОВАЛЬЧУК. Бібліотеки Закарпаття нагромадили чималий досвід роботи по організації краєзнавчих клубів, краєзнавчих кімнат і т.ін. Автор привертає увагу до проблеми поповнення книжкових краєзнавчих фондів на мовах національних меншин краю. Негативно впливає на дальший розвиток роботи краєзнавчого спрямування неузгодженість діяльності різних громадських культурологічних об'єднань.

У повідомленні спеціалістів Херсонської ОУНБ Г.МОКРИШЬКОЇ і І.ТУМЕНЦЕВОЇ узагальнений досвід роботи Бібліотеки по впровадженню комп'ютерних технологій в краєзнавчу роботу.

У повідомленні М.П.ЗНИЩЕНКА - директора Київської обласної бібліотеки для дітей ім.О.Бойченка висвітлені окремі аспекти роботи бібліотек Київщини по пропаганді краєзнавчої літератури. Зокрема, привернуто увагу до досвіду Рокитнянської та Яготинської ЦБС, Вілоцерківської МЦБС.

Кандидат педагогічних наук, зав.кафедрою бібліографознавства Рівненського державного інституту культури Г.В.СІЛКОВА в своєму матеріалі зазначила, що краєзнавча бібліографія художньої літератури давно визначилася як особливий напрямок літературної і краєзнавчої бібліографії і розглядається їх складовою частиною. Автор

висвітлила дискусійні проблеми з питань підготовки та видання краєзнавчих літературних бібліографічних покажчиків, а також проблем методики бібліографування, які потребують сучасного переосмислення; детально зупинилась на проблемі визначення кола письменників, творчість яких має бути відображена у краєзнавчих літературних бібліографічних покажчиках; запропонувала розглядати поняття "письменники краю" як ширше поняття: "письменники національної літератури".

Кандидат історичних наук, старший викладач Рівненського інституту культури Л.О.ЧЕРЕПУХА проаналізувала систему історико-краєзнавчих бібліографічних посібників і їх використання. У системі цих посібників мало бібліографічних джерел історичної тематики дорадянського періоду, небагато і покажчиків, присвячених проблемам суспільно-політичного життя, фольклору, етнографії.

Проблема використання історико-краєзнавчих бібліографічних посібників у роботі з читачами все ще актуальна, тому, що їх можливості до цього часу мало використовуються в роботі бібліотек. Для створення ефективної системи цих посібників та підвищення можливостей їх використання необхідно підвищити методичний рівень історико-краєзнавчих покажчиків, диференціювати їх за цільовим і читачьким призначенням.

Зав.сектором НДР Рівненської державної універсальної обласної бібліотеки С.П.СТУПНИЦЬКА на конференцію представила матеріали про реалізацію програми "Пропагуємо спадщину". Ця програма була висунута на конкурс проектів Міжнародного фонду "Відродження". В ній передбачено: 1/ придбання технічних засобів програмного забезпечення для формування краєзнавчого банку даних; 2/ виявлення та акумуляція документів про Волинь і Полісся, занесення інформації про них в електронний банк даних та підготовка існуючої карткової бази даних для введення в електронний каталог. В даний час розпочато поетапне здійснення програми.

Про цікаві форми роботи з метою піднесення національної самосвідомості, виховання поваги до історії і культури України повідомила В.Ю.СТАВІНГА - зав.відділом Хмельницької обласної бібліотеки для дітей ім.Т.Г.Шевченка.

Про персональні краєзнавчі покажчики в системі вторинно-інформаційного забезпечення історичного краєзнавства та українознавства йшлося у повідомленні викладача Харківського державного інституту культури В.Т.ПЕТРИКОВОЇ. Автор пропонує створити інформаційно-документальну базу даних про історичні постаті краю на підставі кооперації між регіонами зі спільними етно-культурними рисами. Впевненості в реалізації цієї загальнодержавної програми надає бібліографічна діяльність наукових бібліотек Дніпропетровська, Києва, Одеси, Харкова.

У повідомленні аспірантки Київського державного інституту культури О.Є.ХІМЧУК йшлося про бібліотечно-інформаційне обслуговування учнів нових типів шкіл з питань краєзнавства. Навчання, науково-дослідницька діяльність в гімназіях, ліцеях є одним з факторів виникнення краєзнавчих потреб. Забезпечувати ці потреби покликані бібліотеки шкіл нового типу. Автор визначила основні завдання цих бібліотек, конкретні форми і методи в бібліотечно-інформаційному обслуговуванні гімназистів і ліцеїстів.

Засідання третьої секції - "Повернення культурного надбання України: краєзнавчі аспекти" - відкрила заступник голови Національної комісії з питань повернення в Україну культурних цінностей В.Б.ВРУБЛЕВСЬКА. У своєму виступі вона виділила умовні групи втраченої спадщини: документальні пам'ятки, що вилучалися із державних фондосховищ, передавалися на так зване "тимчасове" збереження до Росії у 20-30 роки; пам'ятки втрачені або незаконно вивезені під час другої світової війни, відправлені по війні до союзного центру та не повернуті в Україну; пам'ятки культури, що створювалися протягом багатьох десятиріч українською діаспорою і є національним надбанням України; пам'ятки культури, що становлять так звану "спільну" спадщину, яка утворилася внаслідок переділу кордонів після другої світової війни.

Необхідно згуртувати зусилля краєзнавців, науковців-дослідників національної спадщини щодо пошуку документальних пам'яток, які стосуються історії, культури, науки, господарства тих земель, де споконвіку жили українці.

Головний бібліотекар Національної парламентської бібліотеки України Н.О.ГУДІМОВА присвятила свій виступ питанням повернення культурної спадщини в Україну, зокрема, друківаних документів. Серед проблемних питань, вирішення яких потребує спільних зусиль, -

складання максимально повного реєстру персоналій українських діячів культури і мистецтва, що працювали за кордоном, розширення цього реєстру за рахунок діячів науки, в першу чергу, гуманітаріїв-істориків, юристів, філософів та ін. з подальшим розробленням механізму реалізації такої комплексної програми.

Гословний бібліотекар Національної парламентської бібліотеки України Н.В.КАЗАКОВА розповіла про Державну програму "Повернуті імена", окреслила завдання бібліотечного краєзнавства в зв'язку з виконанням цієї програми - розширити коло імен книгознавців для включення їх до Державної програми, популяризувати їх праці з книгознавства, бібліотекознавства та бібліографії, інших наукових галузей серед широкого читацького загалу.

Про міжнародні правові норми повернення і реституції культурних цінностей йшлося у виступі старшого викладача Інституту підвищення кваліфікації працівників культури А.Ф.МИРОНЕНКО.

Директор Центральної міської бібліотеки ім.Лесі Українки м.Києва Л.І.КОВАЛЬЧУК розповіла про розробку і створення електронної бази даних "Повернуті імена". З 1989 р. бібліотека започаткувала видання бібліографічних посібників з циклу "Літературний меморіал України", "Постаті", присвячені Б.Антоненко-Давидовичу, Миколі Зерову, М.Драй-Хмарі та багатьом іншим. Підготовлено до друку мартиролог українського письменства "Олтар скорботи".

Колеги попередніх авторів - зав.відділом комплектування А.М.КОВАЛЕНКО і зав.сектором цього відділу ДІБ України І.Е.Д"ЯЧЕНКО присвятили свій виступ реституції як одному з шляхів докомплектування краєзнавчих фондів, висвітлили досвід ДІБ з цього питання.

Л.П.СОЛЯНИК - зав.відділом рідкісної книги Київської обласної бібліотеки для дітей ім.О.Бойченка розповіла про історію створення цієї бібліотеки - першої бібліотеки для дітей на Україні, її роль як методичного центру, що координує роботу бібліотек Київської області, участь в роботі Національної комісії з питань повернення культурних цінностей на Україну.

Повідомлення Л.Л.ГАНДЮХІНОЇ і В.О.КОНСТАНТИНОВА присвячене академіку М.Ф.Біляшівському - першому бібліотекареві Київського політехнічного інституту - одному з засновників дослідження історії української культури, творцеві й першому директору українського художньо-промислового музею, який тепер має назву "Національний музей історії України".

На четвертій секції обговорювалися проблеми інтеграції в краєзнавчій роботі, міжнародний досвід.

У виступі заступника директора ДІБ України, віце-президента Української Бібліотечної Асоціації /УБА/ В.Д.НАВРОЦЬКОЇ йшлося про міжнародне співробітництво в галузі бібліотечного краєзнавства, проблеми і перспективи діяльності УБА.

Кандидат історичних наук, професор Київського державного інституту культури В.С.БАБИЧ у своєму виступі наголосив на те, що нині інформація – найважливіший елемент соціально-економічного розвитку сучасного суспільства, тому для кращого задоволення інформаційних потреб, в тому числі і з питань краєзнавства, доцільно створити Загальноукраїнську інформаційно-бібліотечну мережу і розпочати її реалізацію хоч би так, як це робиться в Російській Федерації за проектом "ЛІБНЕТ". Прискорити створення такої мережі можна тільки шляхом об'єднання всіх необхідних ресурсів – як міжгалузевих, так і регіональних.

Зав.бібліотекою Гете-інституту в Києві Евелін МЕХТОЛЬД ознайомила присутніх з досвідом роботи бібліотек Гете-інституту, виклала їх концепцію і напрямки діяльності. Більш детально автор зупинилась на роботі бібліотеки в м.Києві, головне завдання якої – бути інформаційним центром про Німеччину, прикладом роботи німецьких публічних бібліотек. Читачам активно надається інформація в формі вибіркового списку окремих фондів груп, нових надходжень чи різних інформаційних бібліотечних листів, а в майбутньому буде можливим запис даних каталогів в електронні каталоги місцевих бібліотек з метою надання читачам інших бібліотек інформації про фонди бібліотек Гете-інститутів.

Начальник відділу музеїв Міністерства культури і мистецтв України А.Ф.В"ЯЛЕЦЬ у своїй доповіді "Музей як центр краєзнавства" підкреслила, що дослідження краєзнавчої специфіки окремих регіонів України посідає головне місце в діяльності сучасних музеїв. Проте, є завдання, які ще потребують свого вирішення у цій діяльності: зміцнення співпраці з провідними науковцями інститутів і вузів країни; поширення досвіду роботи шляхом організації всеукраїнських та регіональних міжмузейних конференцій; підготовка Національного реєстру музейних пам'яток; організація всеукраїнського інформаційно-видавничого центру, який повинен забезпечити музей та інші наукові

установи інформаційними бюлетенями; заснування спеціалізованого наукового журналу "Український музей".

Про краєзнавчу діяльність публічних бібліотек США розповіла представник АЛА, радник довідкового пункту Верховної Ради України /США/ В.О.СКОП.

Зав.медіатекою французького культурного центру в Україні В.СТУКАЛОВА у своєму виступі висвітлила краєзнавчі аспекти діяльності цієї установи.

Решта доповідей, заявлених на секції, були представлені як стендові.

У тезах декана Харківського державного інституту культури Н.М.КУШНАРЕНКО "Бібліотекар-краєзнавець як тип бібліотечної професії" піднімаються проблеми професійної підготовки, зокрема, наголошується на необхідності поглиблення краєзнавчої орієнтації в бібліотечній професії.

Кандидат педагогічних наук, доцент, зав.кафедрою бібліотекознавства та інформатики Рівненського державного інституту культури В.М.ЖУК розкрила можливості краєзнавчої підготовки студентів вузу культури при вивченні курсу "Історія бібліотечної справи в Україні".

В повідомленні методиста Харківської державної наукової бібліотеки ім.В.Г.Короленка Л.В.ГЛАЗУНОВОЇ піднімаються проблеми підготовки бібліографів-краєзнавців в Україні. На думку автора, підготовка бібліографів-краєзнавців має здійснюватись не тільки вузами гуманітарного профілю, зокрема, вузами культури, де вже кілька років викладається інтегрований курс "Бібліотечне краєзнавство", а й технічними вузами, які б готували обізнаних в проблемах краєзнавства спеціалістів з практичними навичками роботи в інформаційних мережах.

Старший викладач Інституту підвищення кваліфікації працівників культури Міністерства культури і мистецтв України І.О.ШЕВЧЕНКО свій матеріал присвятила методичному забезпеченню самоосвітньої діяльності бібліотечних працівників з питань краєзнавства. Аналіз динаміки навчання бібліотечних краєзнавців в системі підвищення кваліфікації дає змогу зробити висновки про доцільність більш чіткого планування навчання вказаної категорії в Інституті підвищення кваліфікації працівників культури, більш творчого та дійового підходу до формулювання проблем навчання.

Головний бібліотекар відділу НДР Національної парламентської бібліотеки України С.Л.ЗВОРСЬКИЙ повідомив про здобутки і проблеми в галузі вивчення історії бібліотечної справи в Україні. В останні 4-5 років характерною ознакою вітчизняного бібліотекознавства і краєзнавства стало значне розширення тематики й географії досліджень з історії бібліотечної справи й бібліографії в Україні. Однак, багато сторінок цього літопису ще не написано, численні "білі плями" чекають своїх дослідників. Зокрема, не створені літсписи великих наукових книгозбірень в Одесі і Харкові. Недоліком є і те, що у публікаціях за підсумками наукових розвідок бракує всебічного аналізу рушійних сил, тенденцій, факторів, що спричиняли ті чи інші події, пов'язані з бібліотечним рухом, вміння виділяти головне й другорядне в цих процесах. На жаль, часті історичні розвідки зводяться здебільшого до елементарної констатації фактів, переліку дат, подій, імен, бібліотечних заходів тощо. З метою активізації і підвищення ефективності науково-дослідної роботи автор пропонує створити повноцінний комп'ютерний банк чи базу даних "Історія бібліотечної справи в Україні", організувати неформальний клуб чи асоціацію істориків бібліотечної справи, щороку видавати інформаційно-аналітичний бюлетень відповідної тематики.

У повідомленні фахівців ДІБ України В.П.КИСЕЛЬОВОЇ і З.Х.МУСІНОЇ проінформовано про бібліографічний покажчик "Теорія, методика і практика бібліотечного краєзнавства /1987-1996 рр./", який вийшов напередодні конференції. Автори ознайомили з структурою покажчика, особливостями групування матеріалів у ньому. Цей покажчик - перша спроба кумулювати праці з питань бібліотечного краєзнавства, він стане корисним помічником у повсякденній діяльності бібліотек і важливим джерелом для фахівців та студентів у науковій роботі.

Завершилася конференція виїздом в Білоцерківську ЦБС Київської області з метою ознайомлення з кращим досвідом роботи краєзнавчого спрямування. Так, дійсно на Білоцерківщині працюють справжні ентузіасти бібліотечної справи. Особлива увага тут приділяється краєзнавчій роботі - центральна бібліотека має відповідний сектор, де готуються до друку краєзнавчі матеріали із серії "Літературна Білоцерківщина" - біобібліографічні довідки про письменників району, творчість яких вивчається в шкільному курсі української літератури, а також методичні матеріали по популярі-

зації їх творчості. Систематично виходять інформаційний бюлетень "Література про Білоцерківщину", "Календар ювілейних дат", серія "Видатні діячі Білоцерківщини".

Традицією стали зустрічі з місцевими письменниками, прем'єри і обговорення їх книг, краєзнавчо-поетичні години, екскурсії і вікторини. Бібліотеки району активно відзначили 60-річчя В.Іванціва - члена Спілки письменників України, лауреата міської літературно-мистецької премії ім.І.С.Нечуя-Левицького. Відбулося вшанування В.О.Міняйла з нагоди присудження йому Державної премії ім.Т.Г.Шевченка за роман "Вічний Іван".

Делегати конференції ознайомились з історичними і культурними пам'ятками м.Білої Церкви, відвідали краєзнавчий музей, з яким бібліотеки плідно співпрацюють у справі популяризації історії рідного краю.

Важливим підсумком конференції стали прийняті рекомендації, які будуть орієнтиром в краєзнавчій діяльності бібліотек України на найближчий час.

РЕКОМЕНДАЦІЇ
науково-практичної конференції
"БІБЛІОТЕЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО У ВІДНОВЛЕННІ
ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ НАРОДУ УКРАЇНИ"

/26-27 травня 1997 р., м.Київ/

З метою подальшого розвитку бібліотечного краєзнавства конференція рекомендує:

1. Бібліотекам різної відомчої підпорядкованості і форми власності у практичній краєзнавчій роботі керуватися "Положенням про краєзнавчу роботу бібліотек системи Міністерства культури і мистецтв України", координувати краєзнавчу діяльність як з бібліотеками регіону, так і з культосвітніми установами, навчальними закладами, громадськими організаціями.

2. Вирішити на державному і регіональному рівнях проблему постачання бібліотек місцевим обов'язковим примірником друку.

3. Організувати доповнення краєзнавчих фондів за рахунок:

- збирання і зберігання повних комплектів місцевих видань в т.ч. періодичних;

- збирання рукописних джерел /щоденників, листів, спогадів тощо/;

- фіксування і збереження усної історії краю у записах на магнітну плівку, створення фонотек.

4. Забезпечити зберігання краєзнавчих документів у бібліотеках шляхом:

- збереження змісту документів у копіях, мікрофішах, мікрофільмах, компакт-дисках та ін.;

- створення фактографічних та повнотекстових комп'ютерних банків даних;

- створення регіональних центрів реставрації та консервації документів на паперових носіях;

- неприпустимості списання краєзнавчих документів, як застарілих за змістом, з політичних, ідеологічних, мовних та інших міркувань.

5. Розгорнути роботу по наданню вичерпного і багатоаспектного інформування громадськості з питань краєзнавства у сучасних сервісних формах:

- якнайширше відображувати краєзнавчий інформаційний потенціал бібліотек регіону в зведених краєзнавчих каталогах ОУНБ, центральних районних, міських бібліотек;

- переводити краєзнавчі каталоги на машиночитані носії;

- організовувати автоматизовані банки даних з актуальних питань життя краю, його історії /екологія краю - зміни клімату, зникнення видів рослин, тварин тощо; літопис історичних населених пунктів та ін./.

6. Широко застосовувати принципи маркетингу в індивідуальній та масовій роботі краєзнавчого спрямування.

7. Дослідити і відтворити історію власної бібліотеки, внесок місцевих бібліотекарів, бібліографів у розвиток бібліотечної справи в регіоні.

